

Economische ontwikkeling en diversificatie

Situatieschets en prioriteiten openbaar lichaam Saba

Huidige situatie en economische visie

Saba's economie is de laatste jaren stabiel gebleven, maar met minimale groei. De voornaamste inkomstenbronnen zijn toerisme en de medische school. Dit naast een kleinere, maar ook belangrijke bron: de visserij. Deze inkomstenbronnen zijn gedurende COVID-19 aanzienlijk getroffen doordat er minder toeristen en studenten naar het eiland kwamen.

Door kwetsbaarheden in de inkomstenbronnen van het eiland is hernieuwde aandacht ontstaan voor het werken naar een economie die robuuster, duurzamer en meer zelfvoorzienend is. Dit wordt bereikt door diversificatie en versterking van de economische pilaren. Om dit te bereiken werkt Saba reeds aan verschillende initiatieven om een sterkere economie te ondersteunen en groei te stimuleren. Enkele van deze initiatieven zijn:

- Invoering van het Tourism Master Plan 2022-2028
- Opening van Saba Splash Water Bottling Plant
- Investering in de bouw van een nieuwe haven
- Uitbreiding van duurzame energie-infrastructuur met installatie van een extra zonne-energiepark en windmolens
- Stimulering van landbouw en vergroting van voedselzekerheid
- Oprichting van een Marine Research Center (officiële opening moet binnenkort plaatsvinden).

Naast de lopende initiatieven die hierboven worden genoemd heeft het Openbaar Lichaam Saba concrete plannen om dit uit te breiden en een goed idee van wat nodig is voor het realiseren van deze plannen. De prioriteiten en acties worden in het volgende deel opgesomd.

Prioriteiten en plannen

Korte termijn

- **Versterken economische afdeling**
 - a. Saba wil investeren in een tijdelijke manager/adviseur bedrijfsontwikkeling (BO-manager) voor het faciliteren en ontwikkelen van bestaande bedrijven, evenals voor het helpen van diegenen die een bedrijf willen beginnen. De aandacht van een BO-manager gaat uit naar advies aan bestaande ondernemers of startups over hoe zij hun bedrijf kunnen ontwikkelen of laten volgroeien, het leggen van contact met Qredits (of dergelijke organisaties) voor financieringsmogelijkheden en het onderzoeken van levensvatbare *business cases* voor Saba. Ondersteuning kan ook worden geboden aan de Kamer van Koophandel om te bepalen hoe het zijn diensten kan verbeteren en welke programma's kunnen worden ontwikkeld om ondernemers en degenen die geïnteresseerd zijn in ondernemer worden te ondersteunen. Hierbij is de intentie ook een traineeplaats te creëren om met de BO-manager/adviseur samen te werken. Het bieden van deze gelegenheid verzekert de continuïteit van de kennis op het eiland en een nieuwe dienstverlening/zaak voor ondernemers.

- b. Adviseur Economische Ontwikkeling (EO-adviseur): Een tijdelijke functie die de BO-manager aanvult om het OLS te ondersteunen inzake beleidskwesties. De EO-adviseur kan het OLS ondersteunen met wat er nodig is om een economische strategie te ontwikkelen, doet onderzoek, verzamelt gegevens en onderzoekt welke economische beleidsgebieden meer aandacht verdienen.
- **Versterking en professionalisering van het toerisme:**
Toerisme is een van Saba's belangrijkste economische pilaren en omvat 24% van het totale BNP. Het toerisme is herstellende na Covid en in de komende jaren is de prioriteit het invoeren van het Tourism Master Plan 2022-2028. Verschillende acties en initiatieven zijn belangrijk voor versterking van ons toerisme. Om er een paar te noemen:
 - onderwijs en training voor horeca
 - duurzaamheids certificering voor horecabedrijven
 - toename van samenwerkingsverbanden regionaal en lokaal
 - onderzoek naar toerisme gebaseerd op de gemeenschap, zoals is gedaan op Bonaire
 - Ondersteuning met gegevensverzameling en uitgangsenquêtes.
 - **Onderwijsprogramma's:**
De verwachting is dat de bouwsector de komende jaren zal groeien wegens de talkrijke projecten die op het eiland plaats zullen vinden. Het opzetten van onderwijsprogramma's om kennis bij onze jongeren en volwassenen te vergroten draagt bij aan het hebben van meer lokale capaciteit om aan deze projecten te werken. Hierdoor blijft er meer welvaart op het eiland.

Middellange en lange termijn

- **Verdeling van aanwezigheid RCN:**
De RCN is grotendeels gecentraliseerd op Bonaire. Door de aanwezigheid van de RCN ook meer te verdelen over Saba en St. Eustatius zullen er meer mensen op deze eilanden leven, werken en uitgeven. Bijkomend voordeel is dat beslissingen die het eiland aangaan ook meer op Saba genomen worden. Theoretisch helpt dit bij het verminderen van de knelpunten die bij sommige besluitvormingsprocessen worden ervaren. De verdeling van RCN-afdelingen kan medische verwijzingen, migratie en sociale diensten (alle afdelingen die momenteel op Bonaire functioneren) omvatten.
- **Exportmogelijkheden voor landbouw (en visserij):**
De nadruk ligt op het stimuleren van de landbouw en het vergroten van voedselzekerheid op Saba. Als onderdeel van lopende programma's met LNV (in kader van het natuur- en milieubeleidsplan) werkt het OLS al aan het verhogen van voedselproductie en planning om de professionaliteit te verbeteren door voedselveiligheids certificering. Om de groeimogelijkheden in deze sector uit te breiden wil Saba inzetten op onderzoek naar de wettelijke grenzen die exportmogelijkheden nu of in de toekomst beperken.
- **Aantrekken van nieuwe onderwijsinstellingen:**
Onderwijsinstellingen spelen een belangrijke rol voor de economie van Saba. Dit kan men zien bij de *medical school* en het nieuwe Marine Research Lab. Indien mogelijk wordt er een samenwerkingsverband opgezet met een onderwijsinstelling die toegespitst is op landbouw, natuur en duurzaamheid. Deze onderwerpen staan hoog op de agenda van het eiland en een dergelijke samenwerking zou mogelijkheden bieden aan jonge lokale talenten en volwassenen om hun ontwikkeling op Saba te bevorderen. Het doel is om meer van dit talent en deze kennis op het eiland te houden, zodat toekomstige inspanningen voor natuurbehoud zelfstandiger kunnen worden uitgevoerd en met bredere steun van de gemeenschap.

Economische ontwikkeling en diversificatie

Situatieschets en prioriteiten openbaar lichaam Sint Eustatius

Huidige situatie en economische visie

Sint Eustatius wil zich ontwikkelen tot een eiland met een hoog welzijnsniveau waar alle burgers gezond zijn, gelijke kansen hebben om te groeien en zich (verder) ontwikkelen. Economische welvaartsontwikkeling moet plaatsvinden op basis van toegang tot basisvoorzieningen en sociale zekerheid. Sint Eustatius wil een landschappelijke, duurzaam en klimaatneutraal eiland zijn en minder afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen en ontwikkelingen op de internationale energiemarkt. Tot slot zal een sterke, professionele en integere overheidsorganisatie en een gedegen budgettair en financieel beheer de democratische rechtsstaat waarborgen. Daartoe zal ook worden gekeken naar een efficiënter functioneren van het openbaar bestuur en de daarbij behorende bestuurlijke en uitvoerende macht.

Sint Eustatius staat aan de vooravond van een nieuwe fase in haar ontwikkeling en staat voor de uitdaging om de toekomst op evenwichtige wijze vorm te geven, rekening houdend met de kwetsbaarheden en voortbouwend op de kracht van het verleden. Deze toekomst heeft sterke wortels, een blauwe economie en een groen eiland. De toekomst omarmt ook de eilandidentiteit (de unieke kenmerken van Sint Eustatius en haar inwoners) als een rotsvast fundament waarop een zelfredzame, duurzame, verbonden, toegankelijke, welvarende, trotse, cultuurhistorische en inclusieve samenleving wordt gevestigd.

Prioriteiten en plannen

1. Toerisme

De toeristische sector op Sint Eustatius bevindt zich in een herstelfase sinds de impact van de covid 19-pandemie. Een van de belangrijkste doelen is om het aantal bezoekers (toeristen) naar het eiland te vergroten. Vanwege de kleinschaligheid wordt ingezet op nichetoerisme. Er is een masterplan voor toerisme dat wordt bijgewerkt. Dit document bevat een herstelplan als gevolg van Covid 19 en het verlies van economische middelen in verband met de situatie in en rond de olieterminal GTI. Naast het toeristisch masterplan is er nog veel werk nodig om ons toeristisch product te verbeteren en te moderniseren. Statia heeft een rijke geschiedenis en sterke banden met het cultureel erfgoed, wat een van de speerpunten is die ons uniek maakt en een van de belangrijkste verkoopargumenten van het toeristisch product zou moeten zijn.

2. Onderwijstoerisme.

In het verleden was er een medische school op het eiland. De economische impact van de medische school had een positieve financiële impact. Het doel is om de mogelijkheden te verkennen die binnen het onderwijstoerisme liggen. Lessen die zijn getrokken uit de vorige medische scholen, maar ook de positieve impact voor de naburige eilanden.

3. Landbouw

Landbouw is toegevoegd als een van de economische pijlers voor Sint Eustatius. Het promoten van en deelnemen aan landbouw (voedselproductie) kan leiden tot kostenverlaging en geld opleveren. Door de landbouwsector te ontwikkelen en te moderniseren, hopen we ondernemerschap in deze sector te stimuleren, aangezien we voedsel van hoge kwaliteit op het eiland leveren. Verbetering in deze sector zal de voedselzekerheid versterken en verbeteren, waardoor burgers meer waar voor hun geld krijgen in vergelijking met wat er nu beschikbaar is. Het meerjarenprogramma 2023-2027 van de EU voor de eilanden is gericht op de ontwikkeling van de landbouwsector, in aanvulling op het programma Natuur- en milieubeleidsplan dat reeds wordt uitgevoerd.

4. GTI (Statia-olieterminal)

GTI is de grootste werkgever in de private sector op het eiland. De mogelijkheid van het vertrek van GTI is al schadelijk voor onze economie, laat staan een daadwerkelijk verrek. De huidige afname van de dienstverlening veroorzaakt een economische neergang. Er zijn een aantal onderaannemers die noodgedwongen moe(s)ten sluiten vanwege afschaling bij GTI. Een impactstudie naar de gevolgen van de mogelijke sluiting van GTI zou nuttig zijn om gegevens te verstrekken over de vele gevolgen die de sluiting kan hebben. Deze gegevens kunnen dienen als mogelijke informatie en basis om strategieën te creëren om de verschillende scenario's die zich kunnen voordoen bij sluiting te bestrijden.

4. Verbeteren mogelijkheden voor ondernemerschap

Sint Eustatius heeft een groot aantal geïnteresseerde ondernemers die niet over de financiële middelen beschikken om in hun onderneming te investeren. Voor de vestigingen op Sint Eustatius dient toegang tot (micro) financiering voor nieuwe en bestaande bedrijven te komen. De lokale overheid ondersteunt met behulp van bedrijfsondersteunende organisaties het bedrijfsleven op het eiland. Deze diensten moeten worden verbeterd en geüpgraded om door te gaan met de oprichting van een bedrijfsincubator die een vestigingsplaats voor bedrijven, een werklocatie enzovoort voor bedrijven zal bieden.

5. Vervoer van en naar Statia (connectiviteit)

Een van de belangrijkste factoren voor de verbetering en toename van het toerisme is de toegang van en naar het eiland. Naast beperkte toegang zijn er dure tarieven die toeristen ontmoedigen om Statia als bestemming te kiezen. De kosten (waarde voor uw geld) om naar het eiland te komen in vergelijking met een naburige bestemming is een belangrijk knelpunt voor onze toeristische sector. Ook de ontwikkeling van de haven wordt als een spil gezien

6. Dataverzameling

Een laatste belangrijk punt betreft het genereren en documenteren van economische gegevens, hetgeen essentieel is voor succesvolle economische ontwikkeling. Gegevens die nu in de private sector beschikbaar zijn kunnen behulpzaam zijn om dit verder te ontwikkelen en economische vooruitgang meetbaar te maken. Dit moet ook als basis dienen voor verdere strategische plannen voor het eiland.

Economische ontwikkeling en diversificatie

Situatieschets en prioriteiten openbaar lichaam Bonaire

Huidige situatie en economische visie

De focus van Bonaire is het afgelopen jaar geweest om de toeristensector te doen herstellen middels het *Tourism Recovery Plan* (TRP). Daarnaast is er een *Strategic Tourism Masterplan* (STMP) met als doel het toerisme te versterken om de sector weerbaarder te maken en een verantwoordelijke, gebalanceerde groei te bereiken met behoud van de natuur, cultuur en identiteit. Het openbaar lichaam Bonaire richt zich op verdere diversificatie van de economie door het stimuleren van een aantal andere sectoren zoals de landbouw en technologische- en creatieve industrieën.

Belangrijke uitdaging voor Bonaire is niet alleen het stimuleren van economische ontwikkeling, maar ook het sturen en beheersen van de ontwikkeling die al volop in gang is. Daartoe is belangrijk dat wordt gekeken naar hoe er meer grip – hetzij door het openbaar lichaam, hetzij door het Rijk – kan komen op belangrijke drijvers van groei als bijvoorbeeld migratie- en vestigingsbeleid van personen en bedrijven.

Samen met het Rijk heeft Bonaire afspraken gemaakt voor de herinrichting van de platformen op de luchthaven en de modernisering van de terminals tot stand gebracht, om zo aan de regelgeving van de internationale burgerluchtvaart te kunnen voldoen. Ook heeft Bonaire belangrijke stappen gezet in de voorbereidingsfase voor de bouw van de nieuwe vrachthaven die voor een efficiëntere vrachtafhandeling en lagere transportkosten moet gaan zorgen. Op het gebied van energie worden investeringen gemaakt om de energievoorziening betaalbaar en duurzaam te maken.

Prioriteiten en plannen

1. Duurzaam toerisme

Bonaire zet in op het aantrekken van kwalitatief hoogwaardig en duurzaam toerisme en het verbeteren van het toeristisch product waarbij meer binding met de lokale bewoners en bevordering van hun betrokkenheid bij toerisme wordt nagestreefd. Het OLB blijft hiervoor investeren in goed gefundeerde marketingcampagnes, de ontwikkeling van nieuwe- en behoud van bestaande vliegverbindingen en de organisatie van lokale festiviteiten. Om de kaders hiervoor te kunnen scheppen zijn ook middelen gereserveerd voor marktonderzoek, productontwikkeling, educatie en training.

2. Ondernemerschap stimuleren

a. In de kennissector: Het concept ‘business incubator’ is inmiddels een succesvolle formule gebleken voor startende ondernemers. Het OLB is voornemens om nieuwe business incubators in andere sectoren ontwikkelen op het gebied van ondernemerschap, creatieve industrieën en landbouw op te zetten. Deze voornemens worden mede gerealiseerd in samenwerking met strategische partners.

b. In de landbouwsector: De afgelopen jaren heeft het OLB met het pilotproject *Di Simia Pa Produkto* de ondernemer in de landbouwsector weten te ondersteunen door het aanbieden van *incentives*, zoals het aanbieden van business coaching en begeleiding door experts.. Om ondernemerschap in de

landbouwsector verder te bevorderen is een samenwerkingsovereenkomst met Qredits aangegaan voor het verstrekken van agroleningen.

c. in creatieve industrie: Deze industrie heeft zich de afgelopen jaren sterk ontwikkeld, met name op het gebied van muziek, cultuur, (online) publiceren, redactie, kunst (beeldend en uitvoerend) en ambachten. Het OLB zet zich in om ondernemerschap in deze sectoren verder te bevorderen.

d. in de logistieke sector: De internationale luchthaven van Bonaire kan alle soorten vliegtuigen aan. Er zijn dagelijkse vluchten van en naar Europa (Nederland), de VS en andere Caribische eilanden. De geografische ligging van Bonaire biedt diverse mogelijkheden voor een luchtbrug of een logistiek knooppunt met de (toekomstige) vrachthaven.

3. Infrastructuur

a. Luchthaven: Het openbaar lichaam heeft een Memorandum of Understanding getekend met BIA en het ministerie van IenW en van BZK voor de verbetering en uitbreiding van Flamingo Airport (de MoU). De investeringen voor de herinrichting van de platformen en uitbreiding van de terminal bedragen ruim \$56 miljoen. Hiermee zal Flamingo Airport voldoen aan de internationale regels van veiligheid en burgerluchtvaart.

b. Vrachthaven: In het afgelopen decennium zijn meerdere onderzoeken uitgevoerd naar uitbreiding ofwel verplaatsing van de huidige vrachthaven van Bonaire. Op basis van de MKBA-berekeningen heeft het Bestuurscollege Hato aangewezen als de definitieve locatie. De schematische en technische weergave van de nieuwe vrachthaven, alsmede de kostenraming is gered. Binnenkort vangt het onderzoek naar de milieu-effecten van de nieuwe vrachthaven aan.

4. Energie

Het OLB is afgelopen jaren actief geweest met het ondersteunen van de koopkracht van de bevolking op het gebied van energie, het verlagen van de kosten van het levensonderhoud en het bewust maken van consumenten in hun koopgedrag. Duurzame energieproductie draagt hieraan verder bij en is een katalysator voor duurzame economische groei.

5. Sturing van groei

Belangrijke uitdaging voor Bonaire is niet alleen het stimuleren van economische ontwikkeling, maar ook het sturen van en beheersen de ontwikkeling die al volop in gang is. Daartoe is belangrijk dat wordt gekeken naar hoe er meer grip – hetzij door het openbaar lichaam, hetzij door het Rijk – kan komen op belangrijke drijvers van groei als bijvoorbeeld migratie- en vestigingsbeleid van personen en bedrijven, maar ook de herkomst van kapitaal en achtergrond van investeerders. Binnenkort wordt een *Carrying Capacity / Limits of Acceptable Change* rapport gepresenteerd dat door de Wereldbank in opdracht van het OLB is uitgevoerd.

5. Concrete acties om prioriteiten uit te voeren

Bonaire heeft geïdentificeerd met welke concrete korte- en lange termijn acties het geholpen zou zijn om haar prioriteiten uit te voeren. Hieronder volgt een niet limitatieve opsomming voor benodigdheden voor op economisch gebied.

Algemeen

- Het OLB dient primair aanspreekpunt zijn van ministeries. Voor Bonaire moet de governance geconcentreerd worden en gebeurt er nu teveel buiten het OLB om;
- Capacity building moet op verzoek, in overleg en vrijwillig worden aangevraagd.

Korte termijn

- De ministeries dienen als facilitator tussen het OLB en Nederlandse bedrijven of instanties te zijn met soortelijke economische doelstellingen, zijnde: kwalitatief hoogwaardig toerisme met behoud van cultuur, natuur, normen en waarden; ondernemerschap op het gebied van landbouw, technologische en creatieve industrieën
- Bijstand bij toegang tot menselijk kapitaal en deskundige bijstand. Deze deskundige bijstand dient in staat te zijn om vanuit een Caribische bril de onderwerpen aan te pakken
- Partnerschappen met Nederlandse gemeentes
- Bijstand bij toegang tot investeringsfondsen:
 - Het Rijk (diverse ministeries IenW, Economische Zaken en Koninkrijksrelaties, Sociale Zaken en Werkgelegenheid)
 - Europese Unie
- Onderzoek op aanvraag en verzoek van Bonaire
- Toegang tot data
- Toegang tot dezelfde ondernemerssubsidies die ook voor Nederlandse ondernemers gelden (op maat voor Bonaire)
- Incentives en subsidiemogelijkheden afstemmen op de Caribische context, bijvoorbeeld deelname in handelsmissies in de regio

Lange termijn

- Afronding Ruimtelijk Ontwikkelingsplan BES
- Herziening Wet vestiging bedrijven BES (WvbBES) en uitvoeringsbepalingen.
- Herziening vestiging van personen (WTU)
- Herkomst van financiële geldstromen en achtergrondchecks van particuliere investeerders
- Partnerschappen met bedrijven bevorderen die Bonaire willen gebruiken als springplank naar de regio
- Duurzaamheid energievoorziening blijven bevorderen
- Huisvestingsverordening waarbij economische en sociale binding vereist als men hier onroerend goed wil kopen of komen wonen